

В. А. Тулянцева, викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Академії митної служби України

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ДЕРЖАВНИХ ПОЗАБЮДЖЕТНИХ ЦІЛЮВИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

У статті висвітлюються організаційні засади діяльності державних позабюджетних цільових фондів в Україні. Характеризуються поняття та класифікація централізованих позабюджетних цільових фондів і їх види, порядок формування грошових коштів цих фондів та повноваження щодо контролю за використанням цих коштів.

В статье освещаются организационные основы деятельности государственных внебюджетных целевых фондов в Украине. Охарактеризованы понятия и классификация внебюджетных целевых фондов, порядок формирования денежных средств этих фондов, а также полномочия по осуществлению контроля за использованием этих средств.

In this article organizational bases of the activity of the state off-budget trust funds in Ukraine are shown. The concept and classification of centralized off-budget trust funds and they conduct, a formation order of money of this funds and the power in performed of control of using that money, are characterized.

Ключові слова. Державне соціальне страхування, державні цільові фонди, державні позабюджетні цільові фонди.

Вступ. Проблеми регулювання фінансових відносин належать до найактуальніших для сучасного розвитку України. Фінанси служать матеріальною основою існування держави, джерелом грошового забезпечення його функцій. Тому воно прагне детально регламентувати суспільні відносини, які виникають під час формування, розподілу й використання грошових коштів різних фондів, за допомогою правових норм, що у своїй сукупності становлять фінансове законодавство.

© **В. А. Тулянцева, 2012**

На тлі процесів глобалізації перед світовим співтовариством гостро постають проблеми фінансової стабільності й безпеки, соціалізації фінансової політики. Фахівці шукають науково обґрунтованих стратегій економічного розвитку, спрямованих на забезпечення гідного рівня життя громадян країни та підкріплених якісним правовим середовищем. Для України суспільні відносини, що виникають з приводу створення та функціонування фондів соціального страхування, досить складні й не втрачають актуальності, відколи держава здобула незалежність. Ось чому питання щодо правового режиму державних цільових позабюджетних коштів в Україні потребує детального розгляду.

Загальнотеоретичним питанням державних цільових та централізованих позабюджетних цільових фондів в юридичній науці приділено певну увагу. Окремі аспекти функціонування державних позабюджетних цільових фондів розглядали такі вчені, як Л. К. Воронова, Н. П. Кучерявенко, О. П. Орлюк, О. П. Гетманець, В. Ф. Роль, В. В. Сергієнко, С. М. Попова. Однак комплексного дослідження правового режиму державних позабюджетних цільових фондів до теперішнього часу практично не здійснювалось.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є загальна характеристика державних позабюджетних цільових фондів та їх видів, організаційних засад їх діяльності та повноважень.

Результати дослідження. Конституція України [1] закріпила право громадян на соціальний захист. Згідно зі ст. 46 це право включає забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. У фінансовому аспекті система соціального захисту в Україні складається з трьох джерел: фондів соціального страхування, державного бюджету, недержавних джерел.

Узагалі слід зазначити, що існування будь-якої держави неможливе не лише без адекватного правового механізму, що відповідає кожному етапу її розвитку, без чітко сформульованих завдань та цілей функціонування, а й без необхідного фінансового забезпечення. Адже фінанси є невід'ємною складовою економіки, і тому фінансова діяльність держави – надзвичайно важлива органічна частина сучасного цивілізованого суспільства. Започаткована декілька тисячоліть тому, вона пронизує всі сфери суспільного життя, ставши явищем і фактором глобального характеру. Фінансові інструменти є одним із найважливіших знарядь ринкових перетворень, чинником розвитку економіки, засобом її регулювання і, водночас, унікальною формою об'єднання та спрямування всебічних, часто протилежних, інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави загалом [2, 9].

У радянський час фінансові ресурси розподілялися й використовувалися централізовано. З розпадом Радянського Союзу й після проголошення незалежності України було потрібно докорінно перебудовувати як усю фінансову систему держави в цілому, так і окремі її елементи. В умовах гострого браку бюджетних коштів спочатку з'явилися централізовані цільові фонди, завданням яких було разом із державним бюджетом забезпечити фінансування певних потреб держави, а потім – галузеві й місцеві.

Цільові фонди коштів виступають публічними фондами, за рахунок ресурсів яких задовольняється публічний інтерес і виконуються функції держави. Через такі фонди здійснюється рух коштів, що складаються з публічних фінансів держави та фінансів суспільного (соціального призначення). Цільові фонди призначено, зокрема, для пом'якшення кризових явищ у суспільстві, в тому числі в економіці, шляхом перерозподілу фінансових ресурсів, які залучаються органами центральної та місцевої влади. Також, цільові фонди дають можливість додатково залучити ресурси для виконання державою своїх функцій, а тимчасово вільні кошти можуть бути використані для потреб соціально-економічного розвитку [2, 338].

На відміну від бюджету, що виступає централізованим публічним фондом коштів, але при цьому не характеризується виключно метою спрямування власних ресурсів, які йдуть загалом на задоволення суспільних потреб у поточному бюджетному періоді, цільові публічні фонди утворюють особливу ланку фінансової системи держави. Вони, як правило, мають конкретне цільове призначення та визначену в законодавстві самостійність. Характерною рисою цільових публічних фондів є чітко визначені джерела формування і напрями використання коштів.

Створення таких фондів визначається конкретними потребами, що стоять перед державою, тому відрізняють як їх склад, так і вирішення питання щодо включення до бюджету. Кошти, що надходять до цільових публічних фондів, переважно спрямовані на проведення соціальної політики держави: фінансування забезпечення зайнятості населення; державне страхування на випадок безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; витрати, зумовлені народженням та похованням; виплата державних пенсій тощо.

На думку О. П. Орлюк, під публічним фондом коштів розуміють грошовий фонд, порядок формування й використання якого регулюється нормами акта суб'єкта публічної влади і кошти якого спрямовуються на задоволення публічного інтересу [2, 339].

Державний бюджет і місцеві бюджети – це головні, але не єдині ланки фінансової системи, які підлягають постійному регулюванню з боку держави [3, 236]. Державні позабюджетні цільові фонди належать до фінансових ресурсів держави, як і бюджетні фонди, мають значний вплив на фінансово-економічну ситуацію в країні. По-перше, гроші державних позабюджетних фондів мають ту ж саму природу, що й бюджетні кошти. Це гроші платників податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які використовуються для надання суспільних послуг громадянам, тобто вони мають спільну правову природу. По-друге, у позабюджетних фондах акумулюються величезні суми коштів.

Державні цільові фонди створені відповідно до законів України і формуються за рахунок визначених законами України податків і зборів (обов'язкових платежів) юридичних осіб незалежно від форм власності та фізичних осіб. Зараз актуальне існування таких цільових фондів:

- державних бюджетних фондів;
- місцевих бюджетних фондів (спеціальні фонди місцевих бюджетів);
- державних позабюджетних цільових фондів.

Цільові державні та місцеві фонди грошей, відзначають науковці, характеризуються такими відмітними особливостями: вони створюються компетентними органами з чіткою метою, кошти використовуються тільки на встановлені законом цілі, формуються за рахунок податкових надходжень, спрямовуються відповідними компетентними органами влади [4, 237].

Залежно від призначення, способів утворення та інших ознак цільові публічні фонди коштів можуть бути класифіковані на декілька видів.

Так, за рівнем створення фонди поділяються на державні та місцеві. Останні мають забезпечувати виконання основних соціально-економічних завдань безпосередньо в місцевих громадах. Закони України “Про місцеве самоврядування в Україні”, “Про місцеві державні адміністрації” закладають підстави та визначають особливості формування й використання цільових фондів у розрізі місцевих бюджетів.

На думку О. П. Орлюк, за цільовим призначенням фонди можна поділити на соціальні, економічні, екологічні, галузеві [2, 340]. До соціальних фондів належать, зокрема, Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, Фонд для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення. До фондів, що мають у своїй природі соціально-економічну складову, можна зарахувати Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який виконує функції національної системи страхування вкладів.

До економічних фондів зараховують фонд підтримки підприємництва, фонд підтримки індивідуального житлового будівництва на селі, територіальні дорожні фонди, приватизаційні фонди. Дехто виділяє міжгалузеві фонди коштів держави та органів місцевого самоврядування.

Екологічним вважають Державний фонд охорони навколишнього природного середовища. Він фінансує природоохоронні та ресурсощадні заходи, що відповідають основним напрямкам державної політики в галузі охорони довкілля; до його компетенції належить використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки; виконання заходів, спрямованих на запобігання забрудненню навколишнього природного середовища та його усунення.

За способом утворення розрізняють фонди, кошти яких включено до бюджету (Державний фонд зайнятості населення та ін.) і такі, що мають власне управління (Пенсійний фонд, Фонд соціального

страхування України, Державний спеціалізований фонд фінансування суспільних витрат на авіаційну діяльність тощо) [3, 126].

За юридичною природою розрізняють цільові фонди, що створені згідно із законами (наприклад, створення Пенсійного фонду передбачено Законом України “Про пенсійне забезпечення”), і фонди, утворені на підставі нормативних актів, виданих на виконання вимог певного закону (наприклад, Фонд сприяння місцевому самоврядуванню створений згідно з вимогами ст. 62 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” та на підставі Указу Президента України) [3, 126].

Створення і діяльність цільових фондів регулюється відповідними законами та нормативно-правовими актами, прийнятими на виконання таких законів. Кошти, що мобілізуються до цільових фондів, необхідні державі як гарантія постійного та реального фінансового забезпечення фінансування певних потреб і завдань, що мають особливе значення і гарантуються законодавством, у першу чергу Конституцією України.

Закон України “Про систему оподаткування” від 25 червня 1991 р. № 1251-XII (втратив чинність на підставі Податкового Кодексу України від 05.12.2010) у ст. 2 визначає державні цільові фонди як фонди, що створені відповідно до законів України та формуються за рахунок визначених законами України податків та зборів (обов’язкових платежів) із фізичних і юридичних осіб незалежно від форм власності.

На початку 90-х рр. позабюджетні цільові фонди створювалися на різних рівнях як бюджетної системи, так і органів державної влади, особливо на місцевому рівні за ініціативою місцевої влади. За рахунок фінансових ресурсів цих фондів місцева влада виконувала поточні завдання, і цільовий фонд після цього припиняв існування. У 1996 р. в Україні діяло понад 140 позабюджетних фондів, створених центральними органами, та близько 300 фондів у кожній області, створених за ініціативою виконавчих органів місцевого самоврядування. Ці фонди формувалися за рахунок відрахувань у порядку, передбаченому для здійснення обов’язкових платежів до державного бюджету. Тому постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 1996 р. ліквідовано всі цільові позабюджетні фонди, діяльність яких не передбачено законодавством [2, 339].

Державні позабюджетні фонди з’явилися в Україні тільки після того, як вона стала суверенною державою. Виконавча влада, вважає Л. К. Воронова, не може використовувати бюджетні кошти на цілі, які не заплановані в бюджеті. За допомогою позабюджетних фондів органи державної виконавчої влади могли ефективніше фінансувати різні потреби, на які із цільовим призначенням виділялися кошти підприємствами, організаціями, але цих позабюджетних цільових фондів створювалося стільки, що у підприємств прибутку на сплату податків не вистачало. І, як показала практика, не всі кошти з цільових фондів витрачалися на ті цілі, для фінансування яких вони відраховувалися. Майже всіма позабюджетними фондами керувала власна адміністрація, а управління, як відомо, вимагає багато витрат. Щороку, коли приймався закон про державний бюджет, консолідувався який-небудь фонд, а починаючи з 1998 р. всі позабюджетні фонди було включено до Державного бюджету. До 2001 р. існували позабюджетні кошти установ і організацій, а ст. 61 Закону України “Про Державний бюджет України на 2001 рік” передбачила включення в бюджет усіх рівнів позабюджетних коштів цих установ [5, 183].

Із 2001 р., з моменту набрання чинності Бюджетним кодексом України [6], створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами не допускається (ч. 4 ст. 13).

Бюджетний кодекс України [6] передбачає можливість складання бюджету із загального та спеціального фонду. До спеціального фонду Державного бюджету включено доходи, які визначаються тільки законами України. Тепер спеціальний фонд бюджету включає бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень, які раніше були джерелами позабюджетних фондів.

Державні цільові позабюджетні фонди дозволено створювати на державному рівні відповідно до законів України з метою ефективної реалізації соціальних завдань держави, правова база цих фондів велика. Наприклад, найбільший цільовий позабюджетний фонд – Пенсійний. Пенсійне забезпечення в Україні регулюється Законом України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 9 липня 2003 р. [7].

Конституція України, Основи законодавства про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 р., закони України “Про загальнообов’язкове державне страхування на випадок безробіття” [8], “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” [9], “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням” [10] регулюють надходження та витрачання Фонду загальнообов’язкового державного страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Усі ці соціальні фонди сформовано державою. Внески до фондів обов’язкові, але платежі надходять безпосередньо до фондів, а не до бюджету. За рахунок доходів фондів фінансується утримання їхнього апарату, формування і розширення матеріально-технічної бази.

Нині до вищезазначених фондів вноситься єдиний внесок, поняття якого наведено у п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування” від 08.07.2010 р., відповідно до якого єдиний внесок на загальнообов’язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок) – консолідований страховий внесок до системи загальнообов’язкового

державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за чинними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [11].

Пенсійний фонд України – найбільший позабюджетний фонд, оскільки в Україні близько 14 млн жителів – пенсіонери. Відповідно до ст. 1 Указу Президента України від 06.04.2011 р. № 384/2011 “Про Положення про Пенсійний фонд України”, Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України – міністра соціальної політики України [12]. Пенсійний фонд України входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики з питань пенсійного забезпечення та збирання й ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, що керує солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, провадить збирання, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та готує документи для їх виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання, інших соціальних виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок його коштів, контролює цільове використання коштів. Діяльність Пенсійного фонду України спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України.

Правові засади соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань визначається Конституцією України, Кодексом законів про працю України, Основами законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, законами України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності” від 23 вересня 1999 р. (зі змінами), “Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві, які спричинили втрату працездатності” від 22 лютого 2001 р. (зі змінами), підзаконними актами, прийнятими на їх виконання.

Суб'єктами страхування від нещасного випадку є застраховані громадяни, а в деяких випадках – члени їх сімей та інші особи, страхувальники та страховик. Відповідно, страхувальниками, тобто платниками збору, виступають роботодавці, а в деяких випадках – застраховані особи. Страховиком виступає Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, який є позабюджетним цільовим фондом, кошти якого надходять на централізованих засадах.

Об'єктом страхування від нещасного випадку є життя застрахованого, його здоров'я та працездатність. Страхові виплати – це грошові суми, які Фонд соціального страхування від нещасних випадків згідно із законодавством виплачує застрахованому чи особам, які мають на це право, у разі настання страхового випадку.

Страхування від нещасного випадку здійснює Фонд соціального страхування від нещасних випадків – некомерційна самоврядна організація, що діє на основі статуту, який затверджується її правлінням. Керують Фондом на паритетній основі держава, представники застрахованих осіб і роботодавці. Безпосереднє управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві здійснюють його правління та виконавча дирекція [13].

Керівництво затверджує річні бюджети фонду і звіти про їх виконання, порядок використання коштів бюджету та коштів резерву фонду; Положення про порядок використання коштів лікувально-профілактичними, навчальними та іншими закладами, які надають фондові соціальні послуги, проводить контроль за їх цільовим використанням; Положення про подання фондом на безповоротній основі фінансової допомоги підприємствам для розв'язання особливо гострих проблем з охорони праці тощо. У фонді створюється резерв коштів для страхування від нещасного випадку.

Кошти на страхування від нещасного випадку не включаються до складу Державного бюджету України, використовуються виключно за їх прямим призначенням і зараховуються на єдиний централізований рахунок Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві в установах банків, визначених Кабінетом Міністрів України для обслуговування коштів Державного бюджету України, або спеціалізованого банку, який обслуговує фонди соціального страхування [2, 355].

Соціальне страхування на випадок безробіття – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованої особи обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Цей вид страхування здійснюється на основі Конституції України, Закону України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” від 2 березня 2000 р. [8] та низки інших нормативних актів. Фонд безробіття створюється для управління страхуванням на випадок безробіття, збирання та акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати соціального забезпечення та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій згідно із Законом України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” і статутом фонду. Фондом керують його правління та виконавча дирекція.

Джерела формування коштів Фонду: страхові внески страхувальників – роботодавців, застрахованих осіб, що сплачуються на умовах і в порядку, передбачених законодавчими актами; асигнування Державного

бюджету; суми фінансових санкцій, застосовуваних до підприємств, установ, організацій та фізичних осіб за порушення встановленого порядку сплати страхових внесків і використання коштів Фонду безробіття, недотримання законодавства про зайнятість населення, а також суми адміністративних штрафів, накладених відповідно до закону на посадових осіб та громадян за такі порушення; прибуток, одержаний від тимчасово вільних коштів фонду, в тому числі резерву коштів Фонду безробіття на депозитному рахунку; благодійні внески підприємств, установ, організацій та фізичних осіб; інші надходження відповідно до законодавства України [8].

Законом України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням” від 18 січня 2001 р. № 2240-III (зі змінами) [10] визначаються правові засади проведення загально-обов’язкового державного соціального страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням. Цей вид державного страхування передбачає матеріальне забезпечення громадян у зв’язку з втратою заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім’ї), вагітності та пологів, часткову компенсацію витрат, пов’язаних зі смертю застрахованої особи або членів її сім’ї, а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, що формується шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також за рахунок інших джерел, передбачених законодавством.

Керівництво та управління загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, здійснює Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Він є некомерційною самоврядною організацією, позабюджетним публічним цільовим фондом. На фонд покладено повноваження зі збирання та акумуляції страхових внесків та інших коштів, призначених для фінансування матеріального забезпечення і соціальних послуг, види яких передбачені законом, і забезпечення їх надання, а також контроль за використанням цих коштів [2, 351].

Фондом соцстраху керують правління та виконавча дирекція; в АРК Крим, областях і в містах Києві та Севастополі безпосередньо – правління та виконавча дирекція відповідних відділень фонду, які виконують свою роботу на підставі Положення про Виконавчу дирекцію Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [14].

Кошти загальнообов’язкового державного соціального страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності не включаються до Державного бюджету України, не підлягають вилученню та використовуються тільки за цільовим призначенням. У разі їх невикористання в поточному році вони переходять на наступний фінансовий рік.

Висновки. У результаті проведеного нами дослідження можна зробити висновок про таке.

Процеси, що відбуваються в Україні, багато в чому складні й неоднозначні. Реформування національної фінансової системи тісно пов’язано з інтеграційними процесами, потребує створення ефективних систем управління на всіх рівнях. Позабюджетні цільові фонди необхідні для фінансування пріоритетних напрямів соціально-економічних завдань держави та органів місцевого самоврядування. Вони завжди формуються за рахунок обов’язкових внесків і відрахувань юридичних і фізичних осіб і призначаються, як правило, для реалізації конституційних прав громадян на пенсійне забезпечення, соціальне страхування, охорону здоров’я, у багатьох країнах – на медичну допомогу. Ці фонди є державною власністю і спрямовані на фінансування соціальних потреб держави.

Література

1. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс : підручник / Орлюк О. П. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 808 с. – Бібліогр. в кінці модулів.
3. Роль В. Ф. Фінансове право : навч. посіб. / Роль В. Ф., Сергієнко В. В., Попова С. М. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 392 с.
4. Фінансове право : підручник / відп. ред. О. П. Гетманець. – Харків : Еспада, 2008. – 416 с.
5. Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник / Воронова Л. К. – Прецедент; Моя книга, 2006. – 448 с.
6. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 38. – Ст. 534.
7. Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.
8. Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 2 березня 2000 р. № 1533-III // Офіційний вісник України. – 2000. – № 13. – Ст. 505.
9. Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності : Закон України від 22 лютого 2001 р. № 2272-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 17. – Ст. 80.
10. Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням : Закон України від 18 січня 2001 р. – № 2240-III (із змінами) // Офіційний вісник України. – 2001. – № 8. – Ст. 310.

11. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 8 липня 2010 р. № 2464-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 2–3. – Ст. 11.

12. Про Положення про Пенсійний фонд України : Указ Президента України від 06.04. 2011 р. № 384/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 1223.

13. Положення про виконавчу дирекцію Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України [Електронний ресурс] : Постанова Правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань № 15 від 20.04.2001 // Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. – Режим доступу : <http://www.social.org.ua>.

14. Про затвердження Положення про Виконавчу дирекцію Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [Електронний ресурс] : Наказ Правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності № 10 від 05.06.2001 // Офіційний сайт Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. – Режим доступу : <http://www.fse.gov.ua>.